

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2020:B5

Gisslarbo IOGT-lokal Malma Spira

Renovering av veranda

Antikvarisk medverkan

Nibbarsbo 1:7
Heds socken
Västmanlands län

Christina Morén & Anna Bromarker

Gisslarbo IOGT-lokal Malma Spira Renovering av veranda

Antikvarisk medverkan

Nibbarsbo 1:7
Heds socken
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 190040

Christina Morén & Anna Bromarker

VÄSTMANLANDS LÄNS MUSEUM
Kulturmiljö rapport B
2020:B5

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Karlgatan 2, 722 14 Västerås
Tel 021-39 32 22
E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2019

Omslagsfoto: Vlm-kmvab-0216

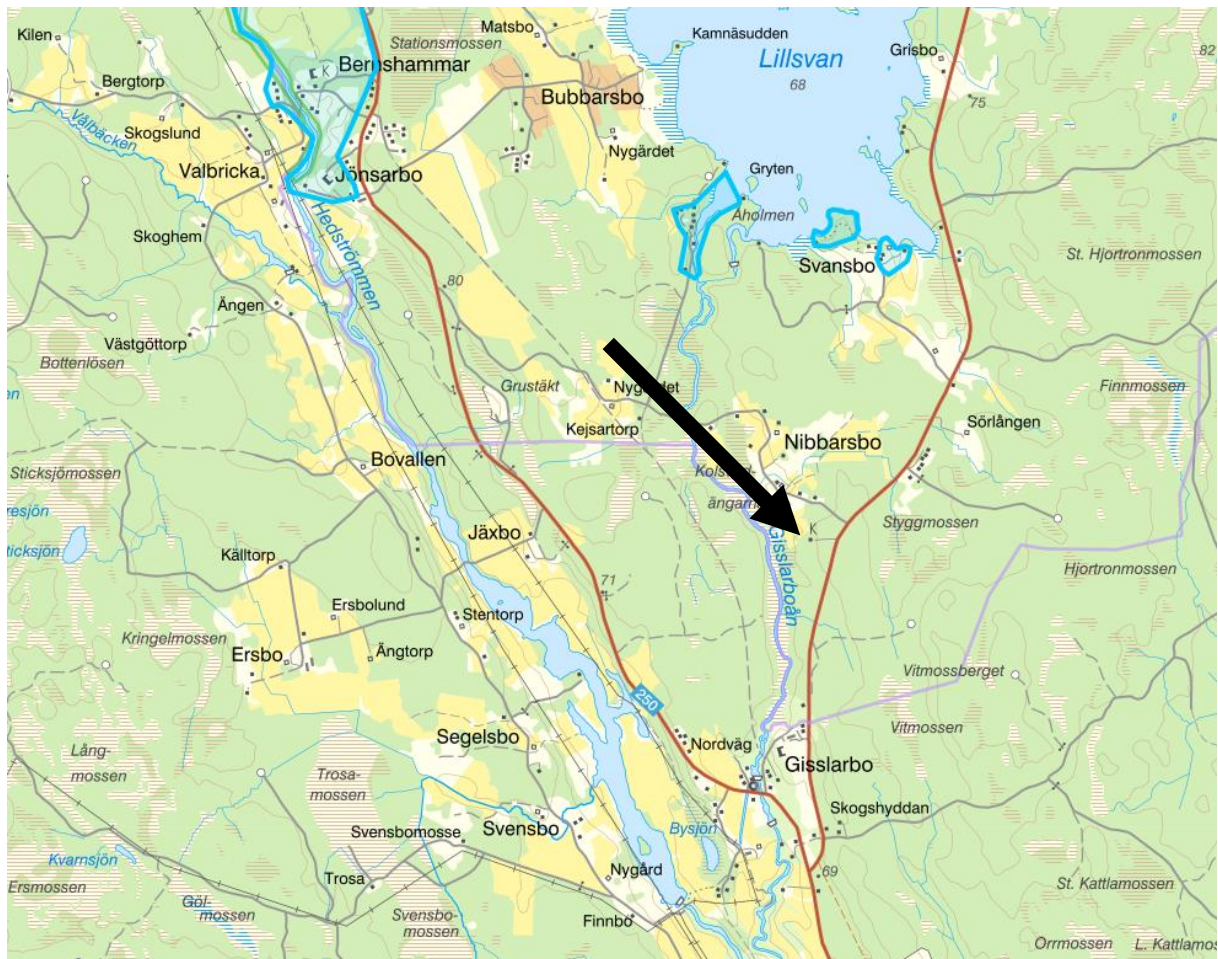
Foto: Fotografier tagna av Christina Morén och Anna Bromarker, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-74-4

Inledning

IOGT lokalen Malma Spira, Nibbarsbo 1:7, beviljades bidrag 2019-03-22 för renovering av veranda, Lst dnr 434-249-2019. Beslutet grundar sig på 2§ Förordningen (2010:1121) om bidrag till förvaltning av värdefulla kulturmiljöer. Arbetet utfördes av JK-måleri, underentreprenör till Byggidé AB. Västmanlands läns museum har haft uppdraget som antikvarisk medverkan genom byggnadsantikvarie Christina Morén och Anna Bromarker som även skrivit föreliggande rapport. Startmöte skedde 2019-04-23 och startintyg skrevs 2019-05-09. Delbesiktningsintyg skrevs 2019-09-11 och slutintyg 2020-08-18.

Fastigheten Nibbarsbo 1:7 markerad med svart pil.

Historik och beskrivning

IOGT-logen Malma Spira är förklarad som byggnadsminne sedan 1983. I byggnadsminnesbeslutet¹ finns följande historik och beskrivning att läsa:

Gisslarbo IOGT-lokal uppfördes 1898. Logen som före tillkomsten av denna lokal brukade hålla sina sammankomster i Gisslarbo skola ägd av Gisslarbo bruk tvangs efter upprepade kontroverser med bruksförvaltningen uppföra denna lokal belägen utanför brukets domäner. Tillkomsten kom därmed att sammanfalla med den samlade nykterhetsrörelsens största nybyggnadsepok omkring sekelskiftet 1900. Den i lokalen inrymda vaktmästarbostaden användes ända in på 1960-talet för sitt ursprungliga syfte.

IOGT-lokalen är uppförd i en stil som inspirerats av samtida träarkitektur och missionshus. Byggnaden är en av de få i landet från tiden kring sekelskiftet som har en intakt interiör med paneler och väggmålningar bevarade i originalutförande. Byggnadens äkthet liksom den sparsamma förekomsten av likvärdiga objekt torde ge Gisslarbo IOGT-lokal en särställning bland svenska godtemplarlokaler.

Gisslarbo IOGT-lokal utgör en särpräglad miljö samtidigt som den bevarar egenarten hos en gången tids byggnadsskick. Den får med hänsyn härtill anses som synnerligen märklig och äger ett framträdande kulturhistoriskt värde.

Beskrivning av veranda

Verandan med lövsågerier och balustrad är till största delen sannolikt ursprunglig. Den består av omålat plankgolv med 2-tumsvirke som vilar på träbjälkar som i sin tur vilar på en grund av gjuten betong. Taket, belagt med tvåkupigt lertegel, bärs upp av sex fyrkantiga stolpar, fasade upptill. Mellan dessa sitter elegant utformade lövsågerier. Räcket har svarvad balustrad med enkel överliggare. Insidan av taket är klätt med pärlspont. En enkel betongtrappa i två steg leder upp till verandan. Alla delar är målade i linoljefärg, i kulörerna brunrött, ljus grågrönt samt brutet vitt.

Ändrad färgsättning

Enligt handlingar i Västmanland läns museums arkiv gjordes senaste måleriarbeten år 2004. Dessförinnan hade verandan länge varit vitmålad och ursprungliga kulörer togs då fram genom en färgundersökning. Ursprungsplanen för detta renoveringsprojekt var att inte ändra färgsättningen, utan att bättra på befintlig färg. Vid startmötet upptäckte dock byggnadsantikvarie Christina Morén att ytterdörrarna hade en annan ursprungskulör än den som plockats fram 2004, då ytterligare färglager upptäcktes. Dörrens ursprungliga kulör bestämdes som ljusockra motsvarande NCS 3060-Y30R. Även fält med brun färg påträffades motsvarande NCS 6020-Y40R. När Christina började efterforska i arkivmaterialen kring färgsättningen upptäcktes det att nuvarande dörr eventuellt inte är ursprunglig, och att färgsättningen därför inte heller behöver vara det.

---

¹ Länsstyrelsen i Västmanlands län, Byggnadsminnesförklaring av Gisslarbo IOGT-Lokal, Nibbarsbo 1:7, Heds socken, Skinnskattebergs kommun, 1983

Dörren har bytts ut någon gång mellan 1978 och 2002. Detta baseras på att en byggnadsinventering från 1978 visar en annan dörr i 1940–1950-tals stil, en glasad enkeldörr. Eventuellt är den nuvarande dörren den ursprungliga som satts tillbaka, eller så är det en annan dörr som satts upp för att stilen är samtida med huset. Detta har inte kunnat fastställas då det inte nämns i arkivmaterialet hos läns museet eller länsstyrelsen och föreningen hade heller ingen information kring frågan. Strävan fanns att fastställa huruvida nuvarande dörr är ursprunglig eller inte men det var inte möjligt att fortsätta forska i saken tidsmässigt innan måleriarbetena skulle påbörjas.

En annan anledning till att ändra färgsättningen var att det i arbetshandlingarna föreskrevs fel NCS-kod för vägghpanelen, detta ändrades också i samband med det nya färgsättningsförslaget.

Resultatet blev att de befintliga dörrarna inte målades ljusa, utan målades in i samma kulör som fönsterbågarna då dörrens ursprung inte kunde fastställas. Vägghpanelen målades in i samma kulör som lövsågerierna och balustrarna.

Antikvariskt resonemang

Byggnadsantikvarie Christina Morén tog fram ett resonemang kring ändrad färgsättning vilket stämde av med handläggare Linda Wångdahl på länsstyrelsen. Den nya färgsättningen motiverades med att ursprunget av dörr samt därigenom ursprunglig dörrkulör inte gick att fastställa, och därför valdes det att istället ta fram en annan tidstypisk färgsättning. Efter överväganden och jämförelser med liknande verandor bestämdes det att innertak, vindskivor samt golvet brädfodring fortsatt får kulören motsvarande NCS 0502-G, medan den panelade väggen får samma kulör som lövsågeriet och balustrerna, ljus grågrön motsvarande NCS 2010-G90Y. Sockellister samt dörrfoder målas fortsatt i brunrött, motsvarande NCS 4030-Y50R. Ytterdörren målas i engelskt rött motsvarande NCS 5040-Y90R. Nuvarande dörrens ursprungliga kulör bedömdes inte vara tidstypisk, den borde varit mörkare i brun, grön eller röd enligt det sena 1800-talets ideal. Ofta målades dörren i samma nyans som fönsteromfattningar eller bågar. Fönsterbågarna på Malma spira är målade i engelskt rött. Då kulören inte återkom beslutades det att plocka upp denna i dörren, och därmed låta den få en koppling till resten av huset. Dessutom får dörren mer tyngd och blir mer framträdande i verandan mot den ljusa vägghpanelen.

Byggnadsvårdsåtgärder

Verandagolv

Verandans golv var ursprungligt och hade kommit att bli slitet och rötskadat. Samtliga plankor byttes mot kärnvirke i furu. Samma bredd som tidigare fanns dock inte tillgå. Även bjälklaget byttes ut, dock mot tryckimpregnerat virke. Den ursprungliga brädfodringen byttes också ut.

Stolpsyllar och bärande stolpar

Syllarna byttes mot nya i furu med profil.

Ommålning

Färg flagnade och behövdes målas om. Ny färgsättning togs fram.

2019:

Arbetet utfördes av Fredrik Nyberg på JK-måleri. Löst sittande färg skrapades från verandans snickerier och ändträ impregnerades med linolja. Samtliga delar målades i tre strykningar med linoljefärg från Wibo Färg AB i kulörer enligt nedan.

NCS 4030-Y50R (brunnrött) för stolpar, stolpsyllar, räcketts över- och underliggare, takstol, sockellister samt dörrfoder.

NCS 2010-G90Y (ljus grågrönt) för lövsågerier, balusterdockor och väggpanel.

NCS 0502-G (brutet vitt) för brädfodring och innertak.

NCS 5040-Y90R (engelskt rött) för entrédörr.

Måleriet bedömdes efter slutbesiktning i juni 2019 som underkänt då färgen skrynklats sig, hade rinnspår samt bubblor. Det fanns även spår av regndroppar samt smuts i ytan. Länsstyrelsen beslutade att enbart betala ut bidrag för godkänt arbete, arbetet med utbytt virke, men att resten betalas ut då måleriet kunde godkännas. Ola Andersson på JK måleri meddelade att färgen behöver härda innan slipning och att det var för sent på året för att starta om arbetet. Arbetet planerades att utföras våren 2020 då en ny slutbesiktning skulle göras.

Åtgärder skulle ske enligt följande;

- Slipa ner färg som skrynklats sig och har för tjocka lager på balusterdockor, stolpar, över- och underliggare samt dörrfoder.
- Dörrens gångjärn (de övre) målas i samma kulör som dörren, (dvs engelskt rött motsvarande NCS 5040-Y90R).

2020:

Arbetet togs upp i juli och Anna Bromarker tar över som antikvarisk medverkan efter Christina Morén. Måleriarbetet utfördes av Jörgen Larsson på JK-måleri som slipade ned översta färgskiktet och målade en strykning med linoljefärg. Vid slutbesiktning kunde arbetet inte godkännas då skrynklar kvarstod och färglagret fortfarande upplevdes för tjockt på vissa ställen.

Därefter följde diskussion mellan länsmuseum och JK-måleri som inte var överens om arbetets resultat. Efter dialog och samtal kom länsmuseum och JK-måleri fram till att missförstånd har uppstått gällande beställt jobb och länsmuseets förväntningar. JK-måleri hänvisade till att det i beställningen inte formulerades att ett gediget grundarbete skulle göras, endast skrapa bort lös färg, medan länsmuseum velat se ett bättre grundarbete. Detta fick länsmuseum ta i beaktning och i dialog med beställare och Anna Ahlberg på länsstyrelsen togs beslutet att endast lista följande åtgärder för ett godkännande.

- Slipa ner färg som skrynklats sig och har för tjocka lager på; balusterdockor, stolpar, över- och underliggare, dörrfoder
- Måla 1-2 tunna lager med linoljefärg

Måleriarbete utfördes av Jörgen enligt följande: Nedslipning av allt som var krackelerat, tvättning med T-röd. Strykning tre gånger med linoljefärg där det var trärent, övriga ytor två gånger.

En sista slutbesiktning genomfördes 2020-08-18. På plats var Ola Andersson från JK-måleri, beställare Sam Adolphsson och byggnadsantikvarie Anna Bromarker. Länsmuseet hade små anmärkningar men beslutade att arbetet kunde godkännas och slutintyg skrevs.

Foton

Före åtgärder

Verandan innan påbörjat arbete. vlm-kmvm-1043

Flagnande färg på underliggare och stolpar. Vlm-kmvm-0053

Flagnande färg på pardörrarna. Vlm-kmvm-0063

Rötskadat golv till verandan. Vlm-kmvm-0061

Under åtgärdande

Bestämning av dörrens ursprungliga kulör. Vlm-kmvm-1061

Verandagolvet borttaget. Vlm-kmvcm-1071

Första slutbesiktningen. Ny färgsättning och nytt golv. Vlm-kmvcm-1232

Första slutbesikningen. Balusterdocka med för tjockt lager linoljafärg, som skrynklat sig. Vlm-kmvcm-1102

Första slutbesikningen. Underliggare med för tjockt lager linoljafärg som skrynklat sig. Vlm-kmvcm-1127

Andra slutbesiktningen. Färgskiktet ser bättre ut men rynkor och ojämnheter kvarstår. Rynkor kvarstår. Vlm-kmvat-0563

Andra slutbesiktningen. Kvarstående tjocka och ojämna lager med linoljefärg. Vlm-kmvat-0562

Efter åtgärder

Slutresultat av renoveringsarbetena av Malma Spiras veranda. Vlm-knvab-0215

Slutbesiktning. Överliggare och balusterdockor. Vlm-knvab-0210

Slutbesiktning. Balusterdockor och det nya verandagolvet. vlm-kmvab-0199

Slutbesiktning. Detaljfoto av balusterdocka. Skrynklor är åtgärdade men färgskiktet ger ännu ett något tjockt intryck. Vlm-kmvab-0203

Resultat

Renoveringen av verandan är godkänd ur antikvarisk synpunkt och utefter projektets förutsättningar. Rent materialtekniskt sett är inte måleriarbetet utfört på ett optimalt vis. Vid framtida ommålning bör ett bättre grundarbete beställas för att linoljefärgen ska komma till sin rätt i tunna, släta lager som framhäver virket, samt blir slitstarkt och bildar en fin patina med åren. Ett bra underarbete behöver inte betyda renskrapning men underlaget måste slipas jämnare för ett gott slutresultat.

Litteratur och källor

Västmanland läns museums arkiv

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 190040
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	434-249-2019
<i>Fastighetsbeteckning:</i>	Nibbarsbo 1:7
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Hed
<i>Kommun:</i>	Skinnskatteberg kommun
<i>Ägare-beställare:</i>	Logen 895 Malma Spira av IOGT c/o Sam Adolphsson Rölö 5B 73114 Kolsva
<i>Entreprenör:</i>	Bygg-idé i Köping AB JK-Måleri AB
<i>Antikvarisk medverkan:</i>	Västmanlands läns museum Antikvarisk expert Christina Morén och Anna Bromarker Karlskatan 2 722 14 VÄSTERÅS Tele: 021-39 32 22

– en del av Region Västmanland

Västmanlands läns museum, Karlsgatan 2, 722 14 VÄSTERÅS
Tele: 021-39 32 22 · E-post: lansmuseet@regionvastmanland.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-87828-74-4